

Agrarförbundet och det självständiga Finland

Juhani Mylly, *Maalaisliitto – keskustapuolueen historia 2. Maalaisliitto 1918–1939* [Agrarförbundets – centerpartiets historia 2. Agrarförbundet 1918–1939]. Kirjayhtymä. 477 s. Ill. Hämeenlinna 1989.

Docent Juhani Mylly har i sin forskning i hög grad specialiserat sig på agrarförbundets och agrarpolitikens historia. Han har bl.a. undersökt agrarförbundets tillblivelse och partiets säkerhetspolitik under perioden mellan världskrigen. I själva verket utgjorde redan *Maalaisliitto ja turvallisuuspolitiikka I–II* (1978, 1983) ett betydande förarbete till en andra del av agrarförbundets historia: i detta verk behandlade författaren sakkunnigt och mångsidigt opinionsbildningen inom partiet, interna och regionala fraktioner, ideella influenser samt det politiska beslutsfattandets vardag. De välvilligt mottagna böckerna närmade sig på många plan en heltäckande partihistoria.

Mylly har alltså haft de bästa förutsättningar att ta vid där Ilkka Hakalehto slutade.¹ Detta framgår också av slutresultatet. Andra delen av agrarförbundets historia är även i internationell jämförelse framstående och ett grundläggande arbete inom vår politiska historia.

Myllys ögonmått har varit att skriva en heltäckande historia över partiet. I centrum för undersökningen står åtta ämnesområden: agrarförbundets agerande i finländsk politik 1918–1939, partiets organisationshistoria, partipressen, riksdagsgruppen, understödet, partiideologin, de internationella kontakterna och partiets ställning i samhället. Undersökningens infallsvinkel bestäms av partiets handlande, de politiska strukturerna och den politiska kulturen. Forskningsgreppet är till stor del traditionell politisk historia, men de talrika frågeställningarna och det sätt på vilka de länkas till samhälleliga och sociala förändringar höjer Myllys verk till det ledande skiktet inom vår partihistoriska forskning.

Brytningsskedet 1917–1919 då Finland blev självständigt utgjorde en språngbräda för agrarförbundets senare framgångar. Partiets modiga framträdande i självständighetsfrågan, det radikala jordprogrammet och den inrikespolitiska försoningslinjen lade grunden för valsegern hösten 1917. Med sina 26 riksdagsmandat växte agrarförbundet till ett medelstort parti. Då partiet genom inbördeskrigets utgång kom att tillhöra segrarna och socialisterna tillfälligt försvann från partikartan ökade partiets specifika vikt ytterligare och samtidigt dess understöd; partiet representerade nästan ensamt "folkets röst".

¹ Ilkka Hakalehto, *Maalaisliitto – keskustapuolueen historia 1. Maalaisliitto autonomian aikana 1906–1917*. Rec. i *HTF* 1989, s. 328–332.

Å andra sidan ökade kriget i betydande grad också böndernas klass- och självkänsla. Ur den motsättning mellan industriörterna och landsbygden som ingick i agrarförbundets ideologiska grundval uppstod tolkningen att den ofördärvade bondeklassen, som tänkte på landets bästa, hade räddat Finland från "de rödas skräckvälde". Denna tolkning uppväckte obestridligt en kraftkänsla, stolthet och politisk aktivitet som ytterligare underblästes av kampen för demokrati och republik. Mylly förklarar ytterst agrarförbundets skarpa ställningstagande för ett republikanskt styrelseskick med "det ideologiska arvet": partiets hela tillblivelse och existens vilade på en radikaldemokratisk grund. Då demokratin i början av 1930-talet låg i vågskålen var det fördelaktigt att hänvisa just till detta demokratiska arv och till att man hade slagit vakt om det under författningkampens stormiga år. Man torde inte nog kunna betona en hur stark hörnsten för den egna identiteten kampen för republiken och senare demokratin utgjorde för agrarförbundet.

"Under brytningsskedet 1917-19 då Finland blev självständigt flyttade Agrarförbundet politiken från ungdomsföreningarnas estrader till den nationella huvudscenen. Alkio och hans skaror trippade inte längre i sidotrapporna utan bullrade in rakt genom huvuddörren och förde sina åskådare med sig." Så fartfyllt leder Mylly läsaren fram till den mäktiga valsegern 1919. Antalet riksdagsmandat ökade till 42, och valframgångarna skulle upprepas på 1920-talet. Partiets inflytande ökade i samma grad. Det kom att inta en avgörande ställning då det gällde att utveckla det agrara Finland.

Under de ekonomiskt och politiskt kritiska tiderna i början av följande årtionde sviktade partiets understöd, men som en garant för det demokratiskt-republikanska systemet var det samtidigt med om att säkra förutsättningarna för den samhällsfred och det välstånd som rådde före kriget. Partiet gav landet två presidenter, deltog s.g.s. oavbrutet i regeringsarbetet och var på så sätt med om att reglera den samhälleligt-ekonomiska utvecklingen.

Mylly utreder på ett förträffligt sätt bakgrunden till agrarförbundets inflytande. Bakom den synliga politiska verksamheten verkade Santeri Alkios, partiets "själs", idéer. Han betraktade agrarförbundet som en politisk folkrörelse, som en folkbildningsrörelse och en försvarare av landsbygdens livsvillkor och befolkning. Mylly konstaterar att målen var vittfamnande och idealen högt ställda, men att de samtidigt vann stor genklang inom partiet.

Myllys analyserar föredömligt partiets organisationsmaskineri och -idé som i början av självständighetstiden byggde på den ovan skildrade uppfattningen. Samarbetet mellan ungdoms- och lantmannaföreningarna, Pellervorörelsen, och nykterhetsorganisationerna var partiets kraftreserv. Att bedriva politik var inte ett självändamål. Målet var att mångsidigt utveckla landsbygden och att samhälleligt väcka bönderna

till ett levande arbete för eget och samhällets väl. Om detta lyckades skulle också valarbetet sköta sig självt.

Agrarförbundet var visserligen organiserat som ett massparti och enligt Mylly började hela partiet i slutet av 1920-talet anpassa sina steg efter detta. Att öka understödet på landsbygden i söder, där understödet var lägst, gick inte av sig självt, med hjälp av enbart entusiasm. Det krävde ansträngningar som var möjliga endast om man skapade ett effektivt organisationsmaskineri. Förebilden hämtade man från det socialdemokratiska partiets organisation - inom de övriga finska partierna verkade ju organisationerna under perioderna mellan valen för det mesta endast på pappret.

På ett sätt som inte är så vanligt hos oss sammankopplar Mylly partiets ekonomi med verksamhetsförutsättningarna: organisationernas svällande ekonomi, som i hög grad baserade sig på lotteriintäkter, skapade under senare hälften av 1920-talet materiella förutsättningar för en utvidgad organisationsaktivitet. Samtidigt blev partiorganisationernas verksamhet på alla plan också effektivare. Detta ledde till att tanken på ett modernt massparti blev allt mera dominerande. Man slog medvetet in på denna väg, fastän detta inte i så hög grad fick ske på folkrörelseidéns bekostnad. Partiets hierarki förblev vid i den bemärkelsen att det inte var särskilt lätt att styra folket och att tidningarna inte var ensriktade språkrör för partiledningen. Partiets i stort sett jämnstarka maktcentra på olika håll i landet bidrog också till detta resultat.

Mylly jämför agrarförbundets allmänna ideologi med de övriga europeiska bondepartiernas idévärld under mellankrigstiden. Den inhemska agrarförbundsideologin anknöt klart till den demokratiska "agrarismen", som var det centrala ideologiska inslaget hos bondepartierna i Europa. De tänkesätt som utkristalliserade sig inom Gröna internationalen ledde till kamp för bondens äganderätt på landsbygden mot spekulation och kollektivering. Nationalismen var också en gemensam nämnare (i Finland förklädd till äktfinskhet) liksom försvaret av demokratin mot diktatursträvandena, förespråkandet av kooperation och fredsiden samt avvisandet av militarism.

Den demokratiska bondeagrarismen var typisk för bondepartierna i de länder som befann sig i en jordbruks- eller agrar-industriell fas av den ekonomiska utvecklingen. I takt med industrialiseringen och kommersialiseringen hade utvecklingen i Västeuropa redan en längre tid varit på väg mot en demokratisk producent-agrarism och Finland började i slutet av 1920-talet röra sig i samma riktning och med samma resultat. Agrarförbundet orienterade sig mot kulturbygderna i södra Finland, där det kommersiella jordbruket redan var relativt utvecklat. Samtidigt utvecklades agrarförbundet till ett allmänt parti för jordbrukarna, inom vilket en välmående storbonde från södra Tavastland skulle verka i bästa samförstånd med en småbrukare från mellersta eller norra Finland.

Motsättningen ledde förutom till en ekonomisk intressekonflikt också till att olika värdesystem stötte ihop. Mylly anser att schismen mellan de riktningar som fått namn efter J. E. Sunila och Kyösti Kallio ytterst återspeglade denna motsättning, fastän han inte heller bortser från den maktkampstolkning eller de temperamentskillnader som har betonats av den tidigare forskningen. Det nya producenttänkande Sunila representerade mätte förhållandena närmast utgående från jordbrukets produktionssiffror och i allmänhet utgående från den ekonomiska utvecklingen. Det strävade till att göra den ekonomiska synvinkeln till den dominerande inom partiet i stället för den samhällligt-politiska. Kärnan i den uppfattning Kallio representerade låg inte i den traditionella bonde-agrarismen, men enligt denna var en vidare samhällligt-politisk värderingsgrund fortfarande viktigare än en ekonomisk. Mylly framhåller att krisen i början av 1930-talet på nytt framhävde det samhällliga synsättet som ett rättesnöre för agrarförbundets politik.

Mylly anser att agrarförbundets betydelse för utformningen av Finland under mellankrigstiden särskilt betonades på fyra sätt. För det första hade partiet ett stort inflytande då grunden till den s.k. första republiken lades åren 1918-22. För det andra var partiet en central faktor då agrar-Finland skapades. För det tredje intog agrarförbundet en nyckelroll då högerradikalismen stoppades på 1930-talet och för det fjärde utjämnade partiets försoningspolitik den skarpa samhällliga tudelningen och skapade förutsättningar för den nationella försoningen i slutet av 1930-talet.

Samtliga nämnda faktorer utövade ett betydande inflytande på den samtida historiska verkligheten. Mylly anser dock att agrarförbundets roll som förverkligare av försoningspolitiken hade den största betydelsen på lång sikt. Fastän de samhällligt-ekonomiska "bottenströmmarna" och de andra politiska grupperingarna lämnade sina egna – till stor del ännu outredda – bidrag till utvecklingen, måste man instämma i Myllys bedömning. Den försoningspolitik Alkio krävde och förverkligade för att läka såren efter 1918 var inte ett diktat, ett "krav" på försoning från vänsterns sida, utan en jämlikt utsträckt brodershand från bonden till arbetaren. Den utsträckta handen kunde tas emot i slutet av 1930-talet då det också fanns andra förutsättningar för samförstånd. Den rödgröna regeringskoalitionen var å andra sidan viktig ur två synvinklar: den innebar försoning i förhållande till det förflutna och utgjorde ett handslag med tanke på framtiden. Under vinterkriget skulle också försoningsens säkerhetspolitiska tyngd vägas.

*

Myllys insats för agrarpartiets historia har varit berömvärd. Han förmår skilja det väsentliga från det oväsentliga och koncentrerar sin uppmärk-

samhet på det förra. Han rör sig på många plan och får sitt tema att "leva", vilket är ett kännetecken på god historieskrivning. Partiet blir inte ett ansiktslöst väsen, utan framstår som en levande organisation sammansatt av människor med mänskliga behov och brister som har haft inflytande på hela samhällets funktion och utveckling. Mylly förmår samtidigt vara en analytisk utomstående iakttagare och en forskare som empatiskt fördjupar sig i agrarförbundets tankevärld och dess uttrycksformer. Utgående från Myllys undersökning inväntar man med spänning de följande delarna av agrarförbundets historia.

Ari Uino

Utrikesförvaltningens historia

Jukka Nevakivi, *Ulkoasiainhallinnon historia 1. 1918-1956* [Utrikesförvaltningens historia 1. 1918-1956] Utrikesministeriet. 328 s. + noter. Helsinki 1988.

Under de senaste åren har flera förvaltningsgrenar låtit skriva sin historia. Utrikesministeriet har hittills saknat ett historieverk, även om den intresserade har kunnat konsultera Juhani Paasivirtas arbete om Finlands diplomatrepresentation och handläggningen av utrikespolitiken från självständigheten till vinterkriget (1968) och Jukka Nevakivis uppsats om Finland i Zarah Steiners antologi om världens utrikesministerier (1982). Sedan några år föreligger den första delen av utrikesministeriets historia som täcker åren 1918-1956 av samme författare.

Utgivningen av arbetet åtföljdes av publicitet kring avbrytandet av författarens kontrakt om en andra del; publiciteten gav förvisso inte någon antydning om att diplomatiska tillvägagångssätt skulle höra till ifrågavarande ministeriums specialiteter. Vid läsningen av boken är det svårt att förstå uppståndelsen. Vad ministeriet har fått är ett välskrivet och grundligt förvaltningshistoriskt arbete som ger en allmän utrikespolitisk bakgrund, men huvudsakligen koncentrerar sig på administrativa grundfakta. Som historiker och tidigare tjänsteman inom utrikesförvaltningen har Nevakivi haft unika förutsättningar att få grepp om utrikesförvaltningen, dess sätt att fungera, administrativa rutiner, rekrytering av tjänstemän m.m. I allt framträder ett säkert grepp och framställningen är klar också för den icke-invigde. Med tillfredsställelse konstaterar man att Nevakivi lyckats framställa administrativa frågor på ett både adekvat och intressant sätt samt att han inte fallit för frestelsen att för-